

De eerste 1000 dagen in het gezinsbeleid: sterk merk, maar wat wordt er aan de man gebracht?

GIANNI LOOSVELDT en **KATHLEEN EMMERY** beargumenteren in deze bijdrage dat 'de eerste 1000 dagen' een sterk merk zijn in het gezinsbeleid. De sociaal-economische context voor ouderschap wordt echter niet of nauwelijks meegenomen bij de beleidsinvulling. Bij gebrek aan echt geïntegreerd beleid dreigen 'de eerste 1000 dagen' te blijven hangen in de preventieve gezinsondersteuning. Tegelijk wijzen de auteurs op een ideologische invulling van het ontwikkelingsperspectief: moet het beleid nog omzien naar mensen voor wie de 'gelijke kansen' in de eerste levensjaren niet werden gegrepen?

Eind 2021 pakten vier Vlaamse overheidsagentschappen binnen het beleidsdomein welzijn, volksgezondheid en gezin (WVG) uit met de 'Vroeg en Nabij'-inspiratienota. Deze nota wijst de eerste 1000 dagen aan als fundament van de preventieve gezinsondersteuning. Het belang van een geïntegreerd beleid rond deze levensfase wordt onderstreept om diverse redenen, zoals het waarborgen van een optimale start voor ongebornen leven en jonge kinderen, het benutten van kansen om gezinnen te ondersteunen, het aanpakken van sociale ongelijkheid in gezondheid, en het maximaliseren van rendement door te investeren in deze periode (Opgroeien et al., 2021).

Deze bijdrage plaatst de eerste 1000 dagen in de context van het brede gezinsbeleid in Vlaanderen. Hierbij gaan we in op de internationale ontwikkelingen op dit gebied. Vervolgens wordt de relatie tussen de eerste 1000 dagen en het gezinsbeleid van de afgelopen decennia belicht. De aandacht voor aanstaande ouders en gezinnen met jonge kinderen in het beleid is niet nieuw. Het biedt ruimte voor ideologische invulling, wat verder wordt toegelicht. Ten

slotte wordt ingegaan op mogelijke maatregelen die hieruit voortvloeien of die zich in de toekomst kunnen aandienen.¹

De Eerste 1000 dagen, een internationaal concept

De Vlaamse Gemeenschap was niet de pionier in het expliciet centraal stellen van de eerste 1000 dagen. Toch werd in 2014 al erkend in het Vlaamse armoedebeleid dat de eerste levensjaren cruciaal zijn voor de ontwikkeling van intellectuele, emotionele en sociale vaardigheden van jonge kinderen, als voor het doorbreken van de armoedespiraal.

In 2013 beval de Europese Commissie aan om te investeren in preventie, met name *in de eerste levensjaren*, door een omvattend beleid te introduceren waarin voeding, gezondheid, opvoeding en sociale maatregelen worden gecombineerd. In een ‘witboek’ over de toegankelijkheid van de gezondheidszorg in België pleitten het RIZIV en Dokters van de Wereld (2014) voor meer preventie om gezondheidsongelijkheden drastisch te verminderen. Dit gebeurt bij voorkeur al vanaf de zwangerschap en de vroege kinderjaren. Het rapport pleit voor een versterking van de samenwerking tussen de verschillende actoren die zich bezighouden met de gezondheid van moeder en kind.

Verschillende landen reageerden op de oproep van Unicef in 2017 om beleid te ontwikkelen waarbij de *First 1.000 Days* een prioriteit zijn. De ongeziene ontwikkelingssnelheid van het kindbrein in de eerste levensjaren biedt een unieke kans voor de fysieke, geestelijke, cognitieve, sociale en emotionele ontwikkeling van het kind. De Unicef-campagne sluit aan bij de VN-Duurzame Ontwikkelingsdoelen van 2015, die onder meer betrekking hebben op armoede, ondervoeding, kwaliteitsvol onderwijs en ongelijkheid. Zij moeten worden bereikt tegen 2030.

Diverse Europese landen formuleerden beleidsadviezen en startten beleidsprogramma’s onder de noemer van de eerste 1000 dagen na de Unicef-op-

¹ Een ruimere versie van deze bijdrage is beschikbaar via <https://kcgezinswetenschappen.odisee.be/publicaties>. Alle referenties zijn daar te vinden.

roep. Een voorbeeld hiervan is het ‘Actieprogramma Kansrijke Start’ bij het Nederlandse Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Dit programma beoogt extra ondersteuning voor kwetsbare gezinnen rondom bewust zwanger worden, een gezonde zwangerschap en veilig ouderschap, met een nadrukkelijke koppeling tussen gezondheid en welzijn.

In 2019 lanceerde de Noordse Raad van Ministers een driejarig samenwerkingsverband rond de eerste 1000 dagen (Danielsdóttir & Ingudóttir, 2022). In hetzelfde jaar presenteerde het Britse Lagerhuis aanbevelingen over de ‘First 1000 days of life’ (House of Commons, 2019). Het Italiaanse Ministerie van Volksgezondheid publiceerde in 2019 het rapport ‘Vroeg investeren in gezondheid: acties en strategieën in de eerste duizend dagen van het leven’ (Ministero della Salute, 2019). In Frankrijk lanceerde de president in datzelfde jaar een expertencommissie, wat resulteerde in het rapport ‘Les 1000 premiers jours. Là où tout commence’ (Ministère des Solidarités et de la Santé, 2020). Sinds 2021 richt het Duitse beleid zich specifiek op gezonde voeding en voldoende beweging tijdens de eerste 1000 dagen (Bundesministerium für Gesundheit, z.d.). Op Europees niveau wordt het GC_1000-project gefinancierd, waarbij in meerdere landen zorg in groep voor kwetsbare moeders wordt uitgetest (Europese Commissie, z.d.).

Hoewel de Europese Commissie in 2013 pleitte voor geïntegreerde strategieën met het oog op het maximaliseren van preventie-effecten, lijken bovengenoemde beleidsdocumenten voornamelijk gericht te zijn op (aanstaande) ouders, met minder tot zelfs geen aandacht voor de sociaaleconomische context van het ouderschap.

Oude wijn in nieuwe zakken?

De aandacht voor de eerste 1000 dagen in het beleid kan de indruk wekken dat geïndustrialiseerde landen en regio’s nu pas het belang inzien van gerichte maatregelen voor ongebooren leven en heel jonge kinderen en hun gezinnen. Dat gaat zeker niet op voor de Vlaamse Gemeenschap. Een halve eeuw geleden al stelde de minister van Nationale Opvoeding dat ‘het [...] in de eerste levensjaren [is] dat men alle oorzaken moet opruimen die de ontwikkeling van begaafdheden in de weg staan’ (Callewaert, 1973, p. 10). De oprichting van het

Nationaal Werk voor Kinderwelzijn in 1919 zorgde voor de ontwikkeling van voorzieningen voor medisch-sociale begeleiding van moeder en kind. Systemen van moederschapsrust, geboorte- en ouderschapsverlof bestaan niet van gisteren.

Het Vlaamse preventieve gezondheidszorgbeleid besteedt al langer aandacht aan de risico's tijdens de zwangerschap en de postnatale periode, met beleid gericht op onthouding (geen tabak, alcohol of drugs) en actief handelen (inname van foliumzuur).

In het oprichtingsdecreet van 1984 van Kind en Gezin werd bepaald dat de taak van dit overheidsagentschap in het bijzonder betrekking heeft op kinderen onder de drie jaar. Al een kwarteeuw voert Kind en Gezin gehoortesten uit bij borelingen, de (twee) oogtesten bij jonge kinderen bestaan een decennium. Ook de groei en ontwikkeling van jonge kinderen wordt opgevolgd. Vaccinaties worden gratis aangeboden. Het bevolkingsonderzoek naar aangeboren aandoeningen zorgt ervoor dat bijna alle pasgeboren baby's worden gescreend op zeldzame ziektes die aangeboren zijn en die ernstige gevolgen hebben.

Het agentschap Opgroeien kreeg als missie om door een geïntegreerd jeugd- en gezinsbeleid zoveel mogelijk *kansen* te creëren en om een continuüm aan zorg, hulp en ondersteuning aan te bieden. Bij het uitvoeren hiervan moet het agentschap de *optimale* ontwikkeling van het kind en de jongere centraal stellen. Het medisch-preventieve aanbod scoort internationaal goed, maar met initiatieven zoals de Huizen van het Kind wordt ook ingezet op bredere gezinsondersteuning. Preventieve gezinsondersteuning richt zich op het bevorderen van het welbevinden van alle gezinnen, inclusief aanstaande ouders, op het gebied van opvoeding en preventieve gezondheidszorg.

Wellicht zorgt de malaise in de kinderopvang ervoor dat de link met de eerste 1000 dagen met enige schroom wordt gelegd.

Opgroeien zet met 'zorggarantie bij (dreigende) uithuisplaatsing van een jong kind' in op een kansrijke vroege ontwikkeling in preciaire situaties. Hierbij engageren een aantal organisaties zich om onmiddellijke oplossingen te realiseren voor jonge kinderen (0-3 jaar) die door verontrustende situaties niet thuis kunnen verblijven. Het project 'Veilig en omringd opgroeien in de buik'

wil professionals een kader aanreiken wanneer ze zich zorgen maken over de veiligheid van een ongeboren kind. Verschillende initiatieven binnen het beleidsdomein WVG richten zich dus specifiek op het ongeboren of jonge kind en diens gezin. De eerste 1000 dagen fungeren als een sterk merk, waardoor een breed draagvlak ontstaat voor bestaande en nieuwe initiatieven op het vlak van preventieve gezinsondersteuning.

De eerste 1000 dagen als ideologische drager

De eerste 1000 dagen vormen niet alleen een kader voor lopend beleid; verschillende invullingen met een sterk ideologisch karakter zijn mogelijk. Ze bieden een uitweg voor het *nature-nurture* debat. De mens is meer dan diens genen. Bij de bevruchting worden genen doorgegeven via chromosomen. Door invloeden van buitenaf, denk aan stress bij de moeder, worden sommige genen aan- en uitgezet. Dit proces zou moeten zorgen voor een beter begrip van onder meer hardnekkige generatiearmoede. Hiermee is de kous echter niet af: bestaande mens- en maatschappijopvattingen lijken zich te enten op inzichten die de eerste 1000 dagen ondersteunen.

In de eerste 1000 dagen worden meerdere factoren onderscheiden die van belang zijn voor het verdere leven. Andere bijdragen zullen het mogelijke determinisme ervan aan de kaak stellen. Hier waarschuwen wij voor selectieve invullingen, onder meer wanneer de ouder-kindrelatie wordt benaderd los van de sociaaleconomische context. Dit kan ouders culpabiliseren die niet de verwachte warme opvoedingsstijl aan de dag leggen. De vraag rijst hoe een preventieve gezinsondersteuning in het kader van de eerste 1000 dagen effectief kan zijn als niet erkend wordt dat het opvoeden een aangepaste economie veronderstelt. Unicef (2017) pleit voor twaalf maanden betaald ouderschapsverlof. De Wereldgezondheidsorganisatie beveelt borstvoeding aan tot zes maanden en gemengde voeding tot twee jaar en zelfs langer. Dat dit in een 'te activeren' samenleving niet evident is geworden, mag worden gezegd. *It takes an economy to raise a child.*

Uit een onderzoek van 2023 naar kinderopvang en tewerkstelling in Vlaanderen blijkt dat het naast een 'evidente' keuze, voor een aanzienlijke groep

(ook) een ‘bewuste’ keuze is om geen beroep te doen op (formele) kinderopvang (Goffin et al., 2023). 44% van de niet-gebruikers verkiest geen gebruik te maken van formele kinderopvang omdat ze het beter vinden voor het kind om er zélf voor te zorgen. Daarnaast geeft 21% van de niet-gebruikers aan dat ze het beter vinden voor het kind om gebruik te maken van informele opvang. 55% heeft minstens één van beide keuzes aangeduid. Naast de overtuiging dat dit beter is voor de ontwikkeling van het kind, speelt een beperkt vertrouwen in de kwaliteit van formele kinderopvang voor een deel van deze ouders een belangrijke rol. Het is veelbetekenend dat de bevoegde minister hierover niets zei in haar communicatie over de studie. Zij stelt alleen dat de meeste ouders ervan overtuigd zijn dat kinderopvang ervoor zorgt dat hun kind zich beter ontwikkelt (85,8% gaat hiermee akkoord tot helemaal akkoord). Het hoge percentage verwijst evenwel naar ouders die al gebruikmaken van kinderopvang.

De eerste 1000 dagen weerspiegelen de positie van de overheid tegenover gezinnen. Zij draaien om optimale kansen op een goede toekomst. Dit kansendiscours lijkt te steunen op *The Third Way*. Vanaf de jaren negentig werd ideologisch een evenwicht gezocht tussen liberale markteconomie en verzorgingsstaat. In België kregen we de ‘actieve welvaartsstaat’ waarbij ‘sociale rechtvaardigheid’ plaatsmaakt voor ‘gelijkheid van kansen’. De staat moet individuen niet levenslang ondersteunen, maar ervoor zorgen dat ongelijkheden bij de wortel worden aangepakt om gelijkheid van kansen te garanderen. Het beleid van de Europese Commissie is gericht op het aanpakken van achterstanden in de eerste levensjaren als middel tegen armoede en sociale uitsluiting.

Armoedebestrijding werd gaandeweg meer gezien als bestrijding van kinderarmoede waarvoor een draagvlak bestond en ging samen met de idee van activering. Nu zien we met ‘de eerste 1000 dagen’ een beleid dat zich richt op het geven van autonomie aan burgers zodat ze zichzelf kunnen ontwikkelen volgens economische doelen.

Het beleid rond de eerste 1000 dagen heeft ook een sterk budgettair motief, waarbij het ‘rendement’ van publieke uitgaven voor die levensfase wordt afgewogen tegen kosten die later moeten worden gemaakt om achterstanden weg te werken die al voor de geboorte of in de eerste levensjaren zijn ontstaan. Dit ligt in lijn met de decretale opdracht van de preventieve gezinsondersteuning

die voor ieder kind en jongere *maximale* gezondheids- en welzijnswinsten moet realiseren.

Tegen het weloverwogen omgaan met publieke middelen, niet het minst om generatiearmoede te bestrijden, bestaat uiteraard geen bezwaar. Dit efficiëntiedenken wordt problematisch wanneer sociale uitgaven voor degenen die ‘de boot hebben gemist’ worden teruggeschroefd, ondanks de vermeende kansen geboden bij de start.

Met ‘de eerste 1000 dagen’ blijven discussies actueel over sociale bescherming en de mate waarin deze meer selectief moet zijn. Zo wordt een meer doelmatige inzet van middelen bij de gezinsbijslagen in functie van armoedebestrijding bepleit. Wat een passend evenwicht is tussen universeel beleid, dat gericht is op het welzijn van alle kinderen, en specifieke maatregelen, die gericht zijn op de ondersteuning van de meest kansarme kinderen, ligt niet vast. Zelfs de idee van universeel proportionalisme in preventieve gezinsondersteuning heeft geen duidelijke praktische uitwerking.

Van concept tot maatregelen

De beleidsmatige invulling van de eerste 1000 dagen staat niet in de sterren geschreven. Het leidt niet automatisch tot een voorgeschreven reeks maatregelen. Verschillende factoren beïnvloeden de beleidskeuzes, waaronder hoe overheden hun rol definiëren, het niveau van publieke sociale bescherming en de onderliggende ideologische krachten die het gezinsbeleid mee bepalen. De eerste 1000 dagen vereisen beleidsmaatregelen, maar welke precies?

Geïntegreerd beleid als noodzakelijke voorwaarde

De eerste 1000 dagen bevatten geen kant-en-klaarrecept voor beleidsmakers. Sommige overheden zetten al langer in op de eerste levensjaren. Volstaat voor hen dan het louter versterken van naast elkaar bestaande maatregelen zoals een subsidieverhoging om het aanbod aan kinderopvang op peil te houden? Dat lijkt niet het geval te zijn. Een beleid dat impact wil hebben en wil inwerken op alle beschermende en risicofactoren in de eerste levensfase zal meer ‘geïntegreerd’ moeten verlopen.

Opgroeien heeft zich, gegeven ook haar decretale opdracht, opgeworpen als drijvende kracht hiervan (Opgroeien et al., 2021). Wellicht komt het in de eerste helft van 2024 nog tot een decreet houdende de organisatie van een geïntegreerd gezins- en jeugdhulp*beleid*. De titel is misleidend, vermits een (meer) geïntegreerde gezins- en jeugdhulp wordt beoogd. Daarvoor zijn al acties ondernomen zoals de netwerken 1 Gezin 1 Plan.

Maar een geïntegreerd beleid is niet alleen een zaak van engagement van organisaties binnen het beleidsdomein WVG om meer geïntegreerd te werken. Samenwerking met ‘partners’ uit andere beleidsdomeinen wordt mogelijk geacht. Bij die mogelijkheid blijft het vaak ook. Van een beleidsdomeinoverschrijdend, geïntegreerd beleid is geen sprake. Programma’s die inzetten op de eerste levensjaren moeten beleidsdomeinen overstijgen (Unicef, 2017). Om dit concreet te maken, enkele voorbeelden:

- De projecten ‘doorgaande lijn’ beogen praktijken die zorgen, spelen, leren en opvoeden meer integreren. De beleidsdomeinen WVG en onderwijs hebben elkaar hier gevonden. Een echt geïntegreerd beleid betekent evenwel dat de infrastructuursubsidiëring voor kinderopvang en schoolgebouwen op elkaar wordt afgestemd, vooral omdat gebouwen voor lange tijd de manier van werken bepalen. In het licht van ‘de eerste 1000 dagen’ is het uitzwaaien van het huidige model waarbij kinderopvang en kleuteronderwijs gescheiden zijn wellicht de aangewezen weg. Infrastructuur bemoeilijkt dit echter.
- De beleidskeuze om vanaf 1 januari 2025 voorrang te geven aan kandidaat-sociale huurders die een jaar onafgebroken werkzaam zijn in de gemeente waar de toe te wijzen woning ligt, maakt zeker deel uit van een politiek breed gedragen activeringsbeleid. Ze kan minder worden gezien als een onderdeel van een beleidsdomeinoverschrijdend geïntegreerd beleid in functie van jonge kinderen in kwetsbare gezinnen die in de eerste plaats rust moeten vinden door stabiele huisvesting. Het is een beleidskeuze die een *gezinsreflex* mist en die blind is voor de impact van stress tijdens de eerste 1000 dagen.
- In 2021 kwam het PFOS-schandaal aan het licht. PFOS, een chemische stof, maakt deel uit van de PFAS-familie. Vele componenten van PFAS worden

als zeer zorgwekkend omschreven. Bewijs werd gevonden van een verstoorde immuniteit, een verminderde werkzaamheid van vaccins, een verhoogd risico op infecties, allergieën en astma na blootstelling aan PFAS in de baarmoeder, bij baby's en in de vroege kinderjaren (o.m. Von Holst et al., 2021). Enkele jaren voor het schandaal uitbrak, in 2019, kreeg de Vlaamse Regering de decretaire opdracht om te sensibiliseren voor de problematiek van de blootstelling aan chemische stoffen die de normale hormonale werking tijdens belangrijke ontwikkelingsfasen van het menselijk organisme ontregelen of kunnen ontregelen. Zij moet acties ondernemen om ziekten te voorkomen die worden veroorzaakt door deze stoffen. Recent nog benadrukte het Europees Parlement dat milieuverontreiniging onevenredige gevolgen heeft voor lagere inkomensgroepen. Bij hen komen gezondheidsproblemen meer voor, zij hebben een lagere levensverwachting en hun kinderen hebben minder kansen op een goed leven.

- Van een milieubeleid dat zich inschakelt in een breder, geïntegreerd beleid rond de eerste 1000 dagen is zo goed als geen sprake. Bij ontwikkelingsstoornissen wordt al snel in de richting van ouders gekeken die een label voor hun kinderen zouden willen. Dat er simpelweg meer ontwikkelingsstoornissen kunnen zijn door blootstelling aan milieuverontreiniging wordt niet gezegd. Luchtverontreiniging met fijnstof laat zich gelden in de baarmoeder en tast de hersenontwikkeling aan. Onderzoek toont aan dat de blootstelling aan fijnstof tijdens de zwangerschap verband houdt met de impulscontrole bij kinderen (Guxens et al., 2018).

De eerste 1000 dagen vragen niet alleen om een 'multi-aspectueel' beleid dat meerdere beleidsdomeinen bestrijkt. Het concept vraagt ook om een beleid dat beleidsniveaus overstijgt. In sommige landen wordt sterk gesteund op het lokale niveau om globale doelstellingen rond de eerste 1000 dagen te realiseren.

Een term die steeds meer gebruikt wordt in verband met gezinsbeleid is *multilevel governance*. Hierbij gaat het om de wisselwerking tussen verschillende overheidsniveaus en coördinatie, zonder dat één niveau overheerst. Dit maakt dat de beleidskaders minstens gelijklopend zouden moeten zijn. De bevoegdheidsverdeling in België sluit dit niet uit. Rond de eerste 1000 dagen dienen zich voor de federale overheid en deelstaten mogelijkheden aan. Zo werken zij samen rond een multidisciplinair perinataal zorgtraject voor kwetsbare

vrouwen. Eerder kwam op federaal niveau, op initiatief van het RIZIV en naar aanleiding van het al aangehaalde witboek uit 2014, *Born in Belgium* tot stand. Het project richt zich op zwangere vrouwen in moeilijke psychosociale situaties door ondersteuning te bieden aan zorgverleners in verschillende stadia van zorg. Opgroeien en enkele andere organisaties onder Vlaamse bevoegdheid worden genoemd als partners in dit project. De bevoegdheidsverdeling maakt het dan weer moeilijk om ouderschapsverlof en kinderopvang in samenhang te zien, gesteld dat men dat zou willen.

Een scala van mogelijke maatregelen

In 2019 stelde de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding dat de eerste levensjaren sterk bepalend zijn voor het vrijwaren van de talenten en de kansen van elkeen. Hij verwees hiervoor naar wetenschappelijk onderzoek. Volgens hem was het daarom essentieel om in te zetten op het voorkomen en bestrijden van armoede bij gezinnen met jonge kinderen. De kinderopvang, het Groeipakket, geïntegreerde gezinstrajecten en de gezinsondersteuning in het algemeen worden als instrumenten hiervoor genoemd. Het vaag betrekken van (niet-waardenvrij) onderzoek in (niet-waardenvrij) beleid sluit niet uit dat de eerste 1000 dagen zich lenen tot een scala van maatregelen. Een maatregel wordt al dan niet gekozen, mede op ideologische gronden.

De overheid kan zichzelf zien als verantwoordelijke voor sensibilisering en ondersteuning. Zo riep de Europese Commissie (2013) de lidstaten op om ouders beter voor te lichten over de voordelen die de deelname aan *Early Childhood Education and Care* (ECEC) oplevert voor hun kinderen en henzelf. Gezinnen moeten worden geholpen om ouderschapsvaardigheden te ontwikkelen. De Europese Commissie stelde dat die ondersteuning niet-stigmatiserend mag zijn.

Niet alle relevante maatregelen worden gemotiveerd vanuit de eerste 1000 dagen. De verhoging van het geboorteverlof was niet ingegeven door de hechtingstheorie of een visie op de ontwikkeling van baby's. Ze moest bijdragen aan een meer evenwichtige verdeling tussen mannen en vrouwen bij de opvang van en de zorg voor kinderen.

Maatregelen met een meer dwingend karakter zijn ook mogelijk. Dat is het geval wanneer de ontwikkelingskansen in het gedrang komen en er sprake is van een verontrustende situatie in de zin van het jeugdhulpverleningsrecht. In dat verband moet ook worden gedacht aan initiatieven rond prenatale rechtsbescherming bij en gedwongen opname van verslaafde zwangere vrouwen.

Budgettaire keuzes

De overheid kan budgettaire keuzes motiveren vanuit de eerste 1000 dagen. Unicef (2017) stuurt aan op het verhogen van het aandeel van publieke uitgaven voor deze levensfase. Dat is niet vrijblijvend. In Vlaanderen zijn de beleidsdomeinen WVG en Onderwijs en Vorming goed voor iets meer dan de helft van de publieke uitgaven. Een (hypothetische) besparing op pakweg het hoger onderwijs met een verhoging van het inschrijvingsgeld zal niet ten goede komen aan een versterkte ECEC. Een budgetnorm voor een ruim op te vatten ECEC zonder bijkomende middelen zal gepaard gaan met verschuivingen. Hiervoor zal niet noodzakelijk een draagvlak bestaan.

Voor het aanboren van nieuwe middelen, zeg maar belastingen, lijkt de maatschappelijke rek ook beperkt. De fiscale druk op arbeid van alleenstaanden is in België de hoogste van alle OESO-landen. Wie dit aan kaak stelt, vraagt feitelijk om een herziening van de solidariteit met gezinnen. De herverdeling moet dan komen van verschuivingen tussen gezinnen zelf. Het selectief afroemen van het Groeipakket komt hierbij in beeld. De politieke keuze voor een gelijk basisbedrag per kind van 160 EUR van bij de geboorte samen met het afschaffen van de leeftijdstoelagen, is duidelijk. Dit is een bedrag dat hoger ligt dan het basisbedrag voor één- en twee-kindgezinnen in het oude (uitdovende) regime. Het is een keuze die ingaat tegen de vaststelling dat de kosten van de ‘opvoeding’ doorgaans niet afnemen met de leeftijd. Ze wil wel gelegitimeerd worden vanuit de idee van een ‘kansrijke start’. Subtieler is het selectief niet-indexeren van gezinsbijslagen.

Unicef (2017) spoort ook aan tot het nadenken over hoe publieke middelen worden gebruikt. Een innovatieve financiering moet voor meer effectiviteit zorgen. Hierbij denkt de VN-organisatie aan subsidiëring in functie van het ‘resultaat’, iets wat voet aan de grond krijgt in Vlaanderen. Wellicht komt het in de eerste helft van 2024 nog tot een decreet dat voorziet in een resultaats-

gerichte financiering van netwerken in het kader van het ‘geïntegreerd gezins- en jeugdhulpbeleid’.

Preventie, vroegdetectie en vroeginterventie als belofte

‘De eerste 1000 dagen’ steunen op ‘er zo vroeg mogelijk bij zijn’ om erger te voorkomen. Vandaar preventie, vroegdetectie en vroeginterventie. Dat is een credo dat we al veel langer horen. Het komt de overheid ook wel goed uit. We hebben immers een overheid die met de rug tegen de muur staat en de schaarste aan hulpverlening (wachlijsten) moet beheersen/beheren. Dit leidt tot een beleid dat wil afstappen van ‘blindweg’ meer hulpverlenende capaciteit. Het wordt nog net niet gezegd, maar men denkt: het is dweilen met de kraan open of Kurieren am Symptom. Door er vroeger bij te zijn, halen we ons als samenleving én overheid veel minder problemen op de hals. Dat is de basisgedachte. Allemaal goed en wel, maar daarmee zijn duizenden gezinnen nu niet geholpen. Aan ‘de eerste 1000 dagen’ en de wensdroom van ‘zo vroeg mogelijk erbij’ hebben die gezinnen geen boodschap. Als we er al niet in slagen om in veel acute crisissituaties hulp te bieden, dan is de kloof tussen theorie (utopie?) en praktijk wel bijzonder groot. Meer nog, de overheid blijft in gebreke om tegemoet te komen aan haar verplichtingen in het kader van het grondrecht op respect voor het gezinsleven.

Invulling van het belang van het kind bij het nemen van maatregelen

‘Ontwikkeling’ is geen vrijblijvende notie, ook niet in juridisch opzicht. Bij alle maatregelen die betrekking hebben op een kind moeten diens belangen de eerste overweging zijn. Volgens het Comité voor de Rechten van het Kind zijn die belangen bedoeld om het genot van alle in het Kinderrechtenverdrag erkende rechten én de *holistische ontwikkeling* van het kind te waarborgen. Die ontwikkeling moet in de ruimst mogelijke mate worden gewaarborgd. Ze moet worden opgevat als een holistisch concept dat de fysieke, mentale, spirituele, morele, psychologische en sociale ontwikkeling van het kind omvat.

Het ontwikkelingsperspectief bereikt schoorvoetend de wetgever. Dat vinden we onder meer terug in wetgevende initiatieven die een verbod op

geweld in de opvoeding in het Burgerlijk Wetboek willen verankeren. Hierbij wordt gewezen op ‘bewijs’ dat dit geweld nadelige gevolgen heeft voor de ontwikkeling van kinderen op korte en langere termijn. Als de wetgever het verbod laat steunen op waardigheid, gelijkheid en verantwoordelijkheid, dan is dit perspectief niet vereist om tot een juridisch-ethische veroordeling te komen.

We vinden ook rechtspraak die steunt op het inzicht dat sommige psychische stoornissen hun oorsprong vinden in de onderbrekingen van de moeder-babyrelatie. Familierechtbanken steunen voor de afwijzing van een week-weekregeling voor zeer jonge kinderen soms impliciet, soms expliciet op de hechtingstheorie. De hechting aan de moeder is hierbij prioritair. Verder onderzoek is nodig naar de mate waarin het ontwikkelingsperspectief de rechterlijke invulling van de belangen van het kind bepaalt of kan bepalen.

Tot slot

Hoewel een meer grondige analyse aangewezen is, zagen we dat ouderschap internationaal centraal staat als het gaat om het te ontwikkelen beleid rond de eerste 1000 dagen. De sociaaleconomische context die ouderschap mee bepaalt – denk bijvoorbeeld aan stress bij ouders wiens huisvestingssituatie precar is – komt zo goed als niet aan bod. Crue gesteld: het is eenvoudiger om relatief goedkope opvoedingsprogramma’s aan te bieden dan het realiseren van het sociaal grondrecht op wonen.

Lang voor ‘de eerste 1000 dagen’ was een belangrijk deel van het WVG-beleid gericht op jonge kinderen. Het Vlaamse beleid heeft zich met ‘de eerste 1000 dagen’ een sterk merk toegeëigend voor al langer lopende publieke investeringen in de allerjongsten. Door onder deze herkenbare, wervende vlag te varen kan het draagvlak voor bestaande en nieuwe initiatieven ongetwijfeld worden vergroot.

Bij ‘de eerste duizend dagen’ gaat het echter om meer dan *policy branding*. We stellen vast dat het ontwikkelingsperspectief dat wordt voorgestaan veel breder gaat dan ooit het geval was. De *totale ontwikkeling* komt meer op het voorplan in het gezinsbeleid. ‘Totaal’, niet alleen omdat de sociaal-emotione-

le ontwikkeling van kinderen mee in beeld wordt genomen, maar ook omdat de ontwikkeling hier-en-nu een grote voorspellende waarde krijgt voor het mensenleven dat zich aandient.

Dit ontwikkelingsperspectief wordt ideologisch benut. Een overheid die kansen biedt tijdens de eerste levensfase, en zelfs het benutten van die kansen verplicht stelt, kan geneigd zijn om nog maar weinig om te zien naar mensen die op latere leeftijd niet voldoen aan de belofte van totale ontwikkeling. Een echt geïntegreerd beleid ontbreekt. Hierdoor verhoogt de kans dat inzichten rond de ontwikkeling van het ongeboren leven en heel jonge kinderen, met onder meer het belang van sensitief ouderschap, binnen de muren van Opgroeien blijven. Die inzichten worden dan herleid tot een quasi exclusieve verantwoordelijkheid van gezinsondersteuning, zeg maar een zaak van ouders en andere opvoedingsverantwoordelijken.

Over de auteurs

Gianni Loosveldt is onderzoeker gezinsbeleid aan het Kenniscentrum Gezinswetenschappen van Odisee Hogeschool. Kathleen Emmery is onderzoeker aan en coördinator van het Kenniscentrum Gezinswetenschappen van Odisee Hogeschool.

E-mails: gianni.loosveldt@odisee.be en kathleen.emmery@odisee.be

Literatuur

Bundesministerium für Gesundheit. (z.d.). *IN FORM - Initiative für gesunde Ernährung und mehr Bewegung.* <https://www.bundesgesundheitsministerium.de/themen/praevention/frueherkennung-vorsorge/in-form>

Callewaert, W. (1973). *Algemene Beleidsnota inzake Nationale Opvoeding.* Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap. <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1115347>

Daníelsdóttir, S., & Ingudóttir, J. (2022). *The First 1000 Days in the Nordic Countries Policy recommendations.* Nordic Council of Ministers. <https://pub.norden.org/nord2022-006/nord2022-006.pdf>

- Europese Commissie.** (z.d.). *Group Care for the First 1000 Days (GC_1000): If it takes a village to raise a child, group care is the first step.* <https://cordis.europa.eu/project/id/848147>
- Europese Commissie.** (2013). *Aanbeveling van 20 februari 2013. Investeren in kinderen: de vicieuze cirkel van achterstand doorbreken.* <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:059:0005:0016:NL:PDF>
- Goffin, K., Valsamis, D., Carpentier, M., Faes, K., & Verhaeghe, N.** (2023). *Onderzoek naar kinderopvang voor baby's en peuters en tewerkstelling in Vlaanderen.* Idea -HIVA (KULeuven). <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/57609>
- Guxens, M., Lubczynska, M.J., Muetzel, R.L., Dalmau-Bueno, A., Jaddoe, V.W.V., G. Hoek, van der Lugt, A., Verhulst, F.C., White, T., Brunekreef, B., Tiemeier, H., & El Marrroun, H.** (2018). Air Pollution Exposure During Fetal Life, Brain Morphology, and Cognitive Function in School-Age Children. *Biological Psychiatry*, 84(4), 295-303. [https://www.biologicalpsychiatryjournal.com/article/S0006-3223\(18\)30064-7/fulltext](https://www.biologicalpsychiatryjournal.com/article/S0006-3223(18)30064-7/fulltext)
- House of Commons.** (2019). *First 1000 days of life. Thirteenth Report of Session 2017-19.* <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmhealth/1496/1496.pdf>
- Ministère des Solidarités et de la Santé.** (2020). *Les 1000 premiers jours. Là où tout commence.* https://www.vie-publique.fr/files/rapport/pdf/276114_0.pdf
- Ministerio della Salute.** (2019). *Investire precocemente in salute: azioni e strategie nei primi mille giorni di vita. Documento di indirizzo per genitori, operatori sanitari e policy maker, per la protezione e promozione della salute dei bambini e delle generazioni future.* https://www.salute.gov.it/imgs/C_17_pubblicazioni_3120_allegato.pdf
- Opgroeien, Departement WVG, Zorg en Gezondheid & Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap.** (2021). *Vroeg en Nabij. Naar een geïntegreerd beleid voor kinderen, jongeren en gezinnen binnen Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.* <https://vroegennabij.be/sites/default/files/2022-04/vroeg-en-nabij-inspiratienota.pdf>
- RIZIV & Dokters van de Wereld.** (2014). *Witboek over de toegankelijkheid van de gezondheidszorg in België.* <https://www.riziv.fgov.be/SiteCollectionDocuments/witboek.pdf>
- Unicef.** (2017). *Early moments matter for every child.* https://www.unicef.org/media/48886/file/UNICEF_Early_Moments_Matter_for_Every_Child-ENG.pdf

Vrancken, K. (2022). *De Cirkel Rond? Eindrapport van de opdrachthouder voor de aanpak van de PFAS-problematiek aangesteld door de Vlaamse Regering*. Vlaamse Overheid. https://assets.vlaanderen.be/image/upload/v1670842208/PFAS_-_Eindrapport_Opdrachthouder_-_Cirkel_Rond_-_16.12.2022_upkzwb.pdf